

ආචාර්ය ජගත් ගුණවර්ධන

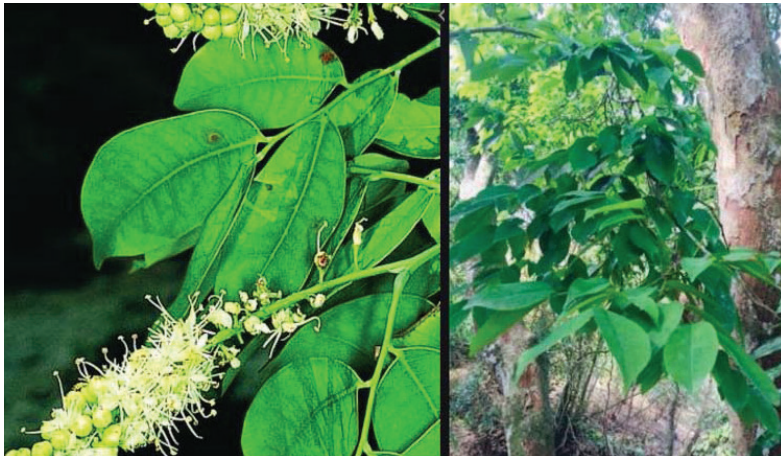
පරිසර හීනිවේදී

මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය

ලාසරස් විශේෂ සහ අභියෝග

යම්කිසි ශාක විශේෂයක් හෝ සත්ත්ව විශේෂයක් ලොවින් තුරන්වී යාම හෙවත් වඳ වී යාම (Extinction) බොහෝ දෙනාගේ කණගාටුවට හා කනස්සල්ලට හේතුවකි. ඒ නිසාම කලක් තිස්සේ ලොවින් වඳ වී ගොස් ඇතැයි සලකන ලද සත්ත්ව විශේෂයක් හෝ ශාක විශේෂයක් සජීවීව පවතින බවට කෙරෙන සොයා ගැනීමක් විද්‍යාත්මකව, සාමාජීය වශයෙන් මෙන්ම පාරිසරිකවත් ඉතා වැදගත් හා සුවිශේෂී සිදුවීමක් වේ.

ලෝකයෙන් වඳ වී ගිය ලෙස සලකනු ලැබූ කිසියම් ශාක විශේෂයක් හෝ සත්ත්ව විශේෂයක් පසු කලකදී නැවතත් සොයාගැනීම සිදුවූ විට එම විශේෂයන් පොදුවේ ලාසරස් විශේෂයන් (Lazarus species) ලෙස හැඳින්වේ. වඳවී ගිය ලෙස සලකන ලද සහ නැවත සොයාගත් ජීවී විශේෂවලට ලාසරස් විශේෂ ලෙස පොදුවේ හැඳින්වීම හා එම වචනය පැමිණීම සිදුවූයේ 1983 වසරේදී David Jablonski සහ Karl W. Flessa යන විද්‍යාඥයින් දෙපල විසින් කළ විද්‍යාත්මක ප්‍රකාශනයක් තුළිනි. ඔවුන් මෙම ලාසරස් නාමය ලබාගෙන ඇත්තේ බයිබලයේ නව ටෙස්තමේන්තුවේ සඳහන් කථාංගයකිනි. එහි සඳහන් වන්නේ මියගොස් දින හතරකට පසු ජේසුස් වහන්සේ විසින් ලාසරස් නම් තැනැත්තෙකු යළිත් ජීවය ලබාදුන් සිද්ධියකි. මේ නිසා "යළිත් ජීවය ලබා පැමිණි විශේෂ" ලෙස මෙසේ නැවත සොයාගන්නා විශේෂවලටත් ලාසරස් විශේෂ ලෙස හැඳින්වීමට මෙම විද්‍යාඥ දෙපළ කටයුතු කර තිබෙයි.

පසුගිය දශක පහක කාලය තුළ ලොව විවිධ ප්‍රදේශවලින් වඳ වී ගොස් ඇති බවට සලකන ලද විශේෂ ගණනාවක් යලි හමු වී තිබේ. මින් විශේෂයන් ගණනාවක්ම 1983 ට පෙර, එනම් ලාසරස් විශේෂ යන නාමය පැමිණීමට පෙර හමුවී තිබුනත්

එම විශේෂයන් පවා ලාසරස් විශේෂ ලෙස හඳුන්වනු ලබයි. ලාසරස් විශේෂයක් ලෙස මුලින්ම හඳුන්වා දුන් විශේෂයන් අතරින් එක් පක්ෂී විශේෂයක් වන Burmuda Petial හෙවත් Cahow පක්ෂියා වීම කදිම නිදසුනකි. පුරා වසර 300 අධික කාලයක්. එනම් සියවස් තුනක් පුරාවටම වඳවී ගොස් ඇතැයි සලකන ලද මෙම පක්ෂියා නැවතත් හමුවී තිබෙන්නේ

1951 වසරේදීය. එසේ වුවත් එම පක්ෂියා 1983 පසුව ලාසරස් විශේෂයක් ලෙස හඳුන්වාදෙනු ලබන අතර එම ලාසරස් විශේෂ නාමාවලියට මුලින්ම එකතු වූ සත්ත්ව විශේෂයක්ද වේ.

ලාසරස් විශේෂ හමුවීම සෑම වසරක් පාසාම සිදුවෙමින් පැවතීම විශේෂයෙන් සතුටට කරුණකි. මෙම වසරේ (2021) මුල් මාස තුන තුළ ලාසරස් විශේෂ නාමාවලියට විශේෂ තුනක් එකතුවී තිබේ. පසුගිය දශක පහ තුළ ශ්‍රී ලංකාවෙහිත් ශාක හා සත්ත්ව විශේෂයන් ගණනාවක් ලාසරස් විශේෂ නාමාවලියට එක් විය. පසුගිය දශක පහ තුළ ලාසරස් විශේෂ නාමාවලියට ශ්‍රී ලංකාවෙන් එක්වූ ප්‍රථම විශේෂය වන්නේ හොරවැල් *Stemanopotus moonii* ශාකය වේ. මෙම විශේෂය ශාක විශේෂයක් ලෙස නම් කිරීමට යොදාගත් නිදර්ශක එකතු කිරීමෙන් පසුව වසර 150 අධික කාලයක් වාර්තා ගත නොවූ සහ එම හේතුව නිසා වඳවී ගිය විශේෂයක් ලෙස සලකන ලද හොරවැල් නැවත සොයාගැනීම 1979 වසරේදී මහාවාර්ය කොස්මාන් මහතා සහ මහාවාර්ය නිමල් ගුණතිලක මහතා ඇතුළු කණ්ඩායමක් විසින් සිදුකරන ලදී. මෙම ශාකය හමුවූයේ කළුතර දිස්ත්‍රික්කයේ බුලත්සිංහල ප්‍රදේශයේ තිබෙන වලව්වේ වත්ත නම් පුද්ගලික වතුයායක තිබෙන කුඩා වගුරු වනාන්තර කොටසක හෙවත් වතුරානයක තිබීය. එම හේතුව නිසා එම ස්ථානය වලව්වේ වත්ත වතුරානය ලෙස ප්‍රකට වී තිබේ. මෙම ශාකය ශ්‍රී ලංකාවට ආවේණික වන අතර මෙතෙක් එම ස්ථානයෙන් පමණක් හමුවී තිබෙන හෙවත් ස්ථානීය ආවේණික විශේෂයක්ද (Point Endemic Speies) වේ.

මෙම වසරේදී විපතර ප්‍රකාශ වූණ ලාසරස් විශේෂ තුනෙන් එකක් වන්නේ පසුගිය වසරේ (2020) ඔක්තෝබර් මාසයේදී ඉන්දුනීසියාවට අයත් ඩෝර්නියෝ දූපතෙන් යළිත් හමුවුණු Black browed Bobbles පක්ෂියාය. පක්ෂීන් ගැන උනන්දුවක් සහිත එම දූපතේ වැසියන් දෙදෙනෙකු වනගෙන් ද්‍රව්‍ය එකතු කිරීමට ගිය අවස්ථාවක අනම්බෙන් දැක තිබෙන හඳුනා නොගත් කුඩා පක්ෂියකු අල්වාගෙන ප්‍රමාණය පෙන්වීමට මුදල් නෝට්ටුවක් සමඟ තබා ලබාගත් ඡායාරූප කිහිපයක් ඔවුන් එම දිවයිනේ පක්ෂී නිරීක්ෂණ කණ්ඩායමක් වෙත යොමුකර තිබේ.

ඔවුන් මෙම පක්ෂියා ගුන්ඵවල තිබෙන රූපයක් අනුව Black browed Bobbles පක්ෂියකු බවට සැකකර එම ඡායාරූප තවත් විද්‍යාඥයන් තුන්දෙනෙකුට යොමුකරන ලදී. ඔවුන් එම පක්ෂියාගේ රූප සමඟ මෙන්ම දැනට එම පක්ෂියාගේ එකම කෞතුක නිදර්ශකයේ ඡායාරූප සමඟ සැසඳීමෙන් පසු මෙම වසර මුලදී එම විශේෂය බවට සනාථ කර විද්‍යාත්මක ප්‍රකාශනයකින් එය එළි දක්වන ලදී. එම පක්ෂියා නම් කර තිබෙන්නේ 1843 - 1848 අතර කාලයේ ගවේශණයක යෙදුණු Cart Schwanes නම් විද්‍යාඥයකු එකතු කරන ලද එක කෞතුක නිදර්ශකයක් (Museum specimen) ඇසුරින් සුප්‍රකට විද්‍යාඥ Charles Lucian Bonoposta විසින් 1850 වසරේදීය. එසේ නම් කර ගෙවීගිය වසර 170 අධික කාලයට මෙම පක්ෂියා කිසිවෙකුටත් හමුනොවීම නිසා වඳවී ගොස් ඇතැයි සලකන ලදී.

මෙම වසරේදී ප්‍රකාශයට පත්වූන දෙවන ලාසරස් විශේෂය වන්නේ ඕස්ට්‍රේලියාවෙන් යළි හමුවූන Australian Mastod Bee (*Pharohylaeus lactifetus*) නම් මීමැසි විශේෂයයි. මෙම මී මැසි (බිඟු) විශේෂය එම ගණයට අයත් එකම විශේෂයද වේ. මෙතෙක් නිදර්ශක හයක් පමණක් තුළින් හඳුනාගෙන සිටි මෙම බිඟු විශේෂයේ අවසන් නිදර්ශකය 1923 එකතු කර තිබූ නිසා මෙම නැවත සොයාගැනීම වසර 98 පසු එනම් සියවසකට ආසන්න කාලයකට පසු සිදුවීම විශේෂත්වයකි. පර්යේෂයකු වන James Daicy විසින් නැවත සොයාගනු ලැබූ

මෙම ලාසරස් විශේෂය කළු පැහැති ශරීරයක් සහිතය. එමෙන්ම වනාන්තර පරිසරයක හමුවන මෙම මි මැස්සාද එම පරිසර විනාශය නිසා දැඩි අනතුරකට ලක්ව තිබෙන බවට එම විශේෂය නැවත සොයා ගැනීම ප්‍රකාශයට පත්කරන විද්‍යාත්මක වාර්තාව සඳහන් කර තිබේ.

මෙම වසර තුළ ලාසරස් විශේෂ නාමාවලියට එක් වූ තෙවැනි විශේෂය වන්නේ සුදු පැහැති තිත් සහිත රතු පැහැති ශරීරයක් සහිත බුවල්ලන් විශේෂයයි. Sand Octopus (*Callistoctopus furvus*) ඇමරිකා එක්සත් ජනපදය විසින් 19 වන සියවස මැද භාගයේ කළ ගවේෂණයකදී හමුවූන මෙම විශේෂයේ නිදර්ශක බ්‍රසීලයේ රියෝ ද ජෙනෙයිරෝ නගරයේ මත්ස්‍ය වෙළෙඳ පොළකින් ලබාගෙන තිබෙන බව සඳහන් අතර එය ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ විද්‍යාඥයකු Augustus Addison Gould විසින් නව විශේෂයක් ලෙස නම් කර තිබේ. නමුත් ඉන් පසුව මෙම සත්ත්වයා හමුවී නැති අතර පසු කලකදී මෙම බුවල්ලන් විශේෂය වඳවී ගිය සත්ත්වයකු ලෙස හඳුන්වා තිබේ. නමුත් ඇතැම් විද්‍යාඥයින් මෙය වැරදීමකින් කල නම් කිරීමක් ලෙස සැක පහළ කර තිබිණි. මෙම සත්ත්වයා යළි සොයා ගැනීමේ කටාව ඇති වන්නේ මීට දශකයකට පෙර Manutla Dultta උපාධි ශිෂ්‍යාවක් කළ ගවේෂණයකිනි. ඇයට මෙම විශේෂයේ බුවල්ලෙකු 2013 හමුවී ඇතත් එය පරීක්ෂා කළ විද්‍යාඥයා පවසා ඇත්තේ එම සත්ත්වයා සුලභ විශේෂයක් බවයි. නමුත් එම පිලිතුරින් සැහීමකට පත්නොවී කළ පර්යේෂණ හා සොයාගැනීම් මගින් ඇය තමාට හමුවී ඇත්තේ නව විශේෂයක් විය හැකි බව තීරණය කර වෙනත් විශේෂවලින් වෙනස්වන ලක්ෂණ සැසඳීමේදී මේ සත්ත්වයන් වසර 170ක් පුරා වාර්තා නොවූ Sand octopus බව තහවුරු කෙරිණි.

මෙම බුවල්ලා සොයාගැනීමේදී ප්‍රධාන කාර්යභාරයක් කර තිබෙන්නේ මසුන් ගැන මනා දැනුමක් ඇති මසුන් මරන්නන් ඒම විශේෂත්වයකි. එමෙන්ම කළින් සඳහන් කල Black browed Babbles නැවත සොයා ගැනීමේ කටාවේදී ප්‍රධාන කාර්යභාරය ඉටුකර තිබෙන්නේ පක්ෂීන් ගැන දැනුමක් හා උනන්දු ප්‍රදේශවාසීන් දෙදෙනෙකි. ඔවුන් දෙදෙනා එම පක්ෂියාව අල්වා ජායාරූප ගෙන ඇත්තේ තමන්ට හඳුනාගැනීමට නොහැකි පක්ෂියකු ඒම හේතුවෙනි. මින් පැහැදිලිවන වැදගත් කරුණක් වන්නේ අදාළ ජීවීන් පිලිබඳ දැනුවත් හා උනන්දු වන සාමාන්‍ය ජනතාවට නව විශේෂ සොයාගැනීමේදී මෙන්ම වඳවී ගොස් ඇතැයි සලකන ලද විශේෂ නැවත සොයාගැනීමේදී ද විශාල දායකත්වයක් ලබාදීමට සමත්වේ. එමෙන්ම Australian Masked Bee නැවත සොයා ගෙන තිබෙන්නේ ද ඕස්ට්‍රේලියාවේ වෙසෙන සියළු ම මැස් විශේෂ ජායාරූප ගත කිරීමට උත්සහ දරන අයකු විසිනි.

ශ්‍රී ලංකාවේ හමුවන ලාසරස් විශේෂ අතුරින් පොන්ච්චේරි මෝරා (*Pondichery Shark*) විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතු කරුණු ගණනාවක් ඇති සුවිශේෂී ස්ථානයක් ගන්නා විශේෂයකි. ගාල්ලේ වනජීවී සංරක්ෂණ සංගමය හා වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව එක්ව කළ පර්යේෂණයකදී 2011 වසරේදී රුහුණු ජාතික වනෝද්‍යානය (යාල) තුළින් දිවෙන මැණික් ගඟේ මිරිදිය පලයෙන් හමුවූන මෙම කුඩා මෝරා පොන්ච්චේරි මෝරකු බවට නිශ්චිතව හඳුනාගන්නා ලද්දේ 2014 වසරේදීය. 1979 පසු නිශ්චිත වාර්තා නැතිකම මත වඳවී ගොස් ඇතැයි සලකන ලද පොන්ච්චේරි මෝරා මීට කලින් කිසිවිටකවත් මිරිදියෙන් වාර්තා වී නොතිබීම නිසා මෙය එම විශේෂය මිරිදියෙන් වාර්තා වූ ප්‍රථම අවස්ථාව ලෙසත් ඉතා වැදගත්වේ. එමෙන්ම ශ්‍රී ලංකාවට අදාළ ලාසරස් විශේෂ අතුරින් එකම මත්ස්‍ය විශේෂය

වීමත්, එකම මෝර විශේෂය වීමත්, ශ්‍රී ලංකාවෙන් යළි හමුවූ හෙවත් ලාසරස් විශේෂ අතුරින් ආවේණික නොවන එකම විශේෂය වීමත් , එකම මෙරටට අදාල එකම කරදිය වාසි ලාසරස් විශේෂයක් වීම මත මෙම විශේෂය සුවිශේෂී වේ.

ලාසරස් විශේෂ කිහිප ආකාරයකින් වැදගත්වේ. විද්‍යාත්මකව මෙන්ම රටක් වශයෙන්ද එකසේ වටිනා හා වැදගත් වනනේ වඳවී ගියා ලෙස සලකන ලද විශේෂයක් තවමත් පවතින බව තහවුරු වීමයි. ඒ හා බැඳී පවතින අනෙක් වැදගත් කරුණ වන්නේ එම ජීවියාගේ පැවැත්මට අදාළ පරිසර සාධක යම් තරමකට හෝ තවදුරටත් පවතින බව එම ජීවියාගේ පැවැත්ම මගින් තහවුරු වීමයි. එසේම වඳවී ගොස් ඇතැයි සලකන ලද විශේෂයක් තවමත් නොනැසී පවතින බවට සඳහන් පුවත් පරිසර සංරක්ෂණය කෙරේ ජනතාවගේ අවධානය හා උනන්දුව ජනිත කිරීමටත් විශාල කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි. එමෙන්ම එක් පැත්තකින් රටකට යම් පමණකට අභිමානයක් හා සතුටක් ඇති කරන කරුණක්ද වේ.

ලාසරස් විශේෂ කෙරෙහි ඇතිවන ජනතා අවධානය, උද්යෝගය හා උනන්දුව ටික කලකදී නැතිවී ගියත් එවැනි විශේෂ කෙරෙහි එතැන් පටන් ඉතා විශාල අවධානයක් යොමු කිරීම අතසාවශ්‍යය. මෙතෙක් මෙරටින් වාර්තාගත ලාසරස් විශේෂ සියල්ල ඉතා දුර්ලභ සුළු ගහණයක් සහිත හා ඉතා සුළු ව්‍යාප්තියක් සහිත වුවත් වේ.වෙනත් ආකාරයකින් බැලුවහොත් ඔවුන් සියල්ල තවදුරටත් වඳවීයාමේ විශාල අන්තරායකට මුහුණ දී සිටින්නන්වේ. ඔවුන් හමුවන පරිසර පද්ධති මෙන්ම ඔවුන්ට අවශ්‍ය පරිසර සාධක ආරක්ෂා කර නොගතහොත් ඔවුන් වඳවීයාමේ විශාල අවදානමක් එලෙසින් ඉතිරිව පවතියි .එමෙන්ම ලාසරස් විශේෂයක් පෙන්වා දෙන්නේ එම විශේෂය රැකගැනීමට කඩිනම් හා දීර්ඝකාලීන වැඩ පිළිවෙළක් අවශ්‍ය බවයි.

ශ්‍රී ලංකාවෙන් ලාසරස් විශේෂ නාමාවලියට විශේෂයන් ගණනාවක් එකතුවීම සතුටට කරුණකි. එමෙන්ම මේ වනවිට මෙරටින් වඳ වී ගොස් ඇතැයි සැලකෙන විශේෂ සියල්ලම ලාසරස් විශේෂ වන්නේ නම් එයද ඉතා වටිනා තත්ත්වයකි. නමුත් ලාසරස් විශේෂ අපට ලබාදෙන්නේ සුභවාදී බලාපොරොත්තුවක් පමණක් නොව තර්ජිත විශේෂ වඳවීයාමෙන් බේරා ගැනීමට කඩිනම් පියවර ගැනීමේ වැදගත්කමයි.

